

Jordbruksutskottets betänkande

1984/85:21

om livsmedelskontroll m. m.

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal under allmänna motionstiden 1984 väckta motioner om den offentliga livsmedelskontrollen m. m. En av motionerna berör ansvarsfördelningen inom livsmedelskontrollen. I tre motioner föreslås en effektivisering av kontrollen av grönsaker och frukt. I de övriga motionerna tas bl. a. upp reglerna om märkning av livsmedel, livsmedelstillsatser samt hälsorisker i samband med förekomsten av främmande ämnen och bestrålning av livsmedel m. m. Vidare behandlas en fråga om konkurrensneutralitet i livsmedelslagens krav på märkning av livsmedel.

I samband med ett studiebesök den 8 november 1984 vid statens livsmedelsverk har utskottet inhämtat upplysningar om dels verkets allmänna verksamhet inom livsmedelskontrollen, dels vissa aktiviteter med anknytning till frågor som berörs i motionerna.

Utskottet föreslår att motionerna lämnas utan vidare åtgärd och hänvisar bl. a. till en av regeringen tillsatt utredning om inriktningen av och ansvarsfördelningen inom den offentliga livsmedelskontrollen. I övrigt hänvisas till gällande bestämmelser på området samt till livsmedelsverkets verksamhet och initiativ i olika avseenden.

Motionerna

I motion 1983/84:686 av Sven Lundberg m. fl. (s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om innehållsdeklarationen och datummärkning på bröd.

I motion 1983/84:687 av Mona Saint Cyr (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av gällande bestämmelser vad gäller ansvarsfördelningen inom den offentliga livsmedelskontrollen.

I motion 1983/84:1025 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkandena 2–6),

2. att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa om förslag om att upplysning om bekämpningsmedelsrester skall anges på alla förpackningar med livsmedelsprodukter,

3. att riksdagen uttalar att Sverige måtte tillämpa "högsta tillåtna halt" i stället för "högsta godtagbara halt" när det gäller halter av bekämpningsmedelsrester i livsmedel och hos regeringen hemställer om erforderliga åtgärder i enlighet härmed,

4. att riksdagen uttalar sig för att bestrålning av livsmedel ej får förekomma,

5. att riksdagen uttalar att tillsatser i livsmedel i största möjliga utsträckning skall begränsas.

6. att riksdagen hos regeringen hemställer om fastställande av högsta tillåtna gränsvärde för kadmium i livsmedel.

I motion 1983/84:1832 av Ingvar Eriksson och Bertil Danielsson (båda m) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 3), att riksdagen beslutar uttala sig för att förslag till effektiviserad kontroll av importerade trädgårdsprodukter snarast skall framläggas.

I motion 1983/84:1844 av Eric Hägelmark (fp) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 1), att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att förslag till förbättrad kontroll av importerade livsmedel snarast bör föreläggas riksdagen.

I motion 1983/84:1868 av Bengt Wittbom (m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs angående datummärkning av livsmedel.

I motion 1983/84:2348 av Lennart Pettersson m. fl. (s) yrkas att riksdagen uttalar sig för utvidgade dispensmöjligheter vad avser livsmedelslagens 13 §, punkt 6, i syfte att hindra fortsatt diskriminering av de konsumentkooperativa livsmedelsindustrierna.

Utskottet

Utskottet behandlar i detta betänkande några under allmänna motions-tiden 1984 framlagda motionsförslag om livsmedelskontrollen m. m. I samband med ett studiebesök vid livsmedelsverket har utskottet inhämtat upplysningar rörande bl. a. de frågor som tas upp i motionerna. Vidare har utskottet noterat att regeringen i december 1983 tillsatt en utredning om livsmedelskontrollens omfattning och inriktning m. m. (Dir. 1983:69). Det bör i sammanhanget också nämnas att livsmedelsforskningen är föremål för utredning i en särskild kommitté, som tillsattes hösten 1982 (Dir. 1982:73).

Översyn av livsmedelskontrollen

I motion 1983/84:687 av Mona Saint Cyr (m) anför synpunkter på den offentliga livsmedelskontrollen. Bl. a. förordas en ändrad inriktning i tillsynsarbetet och en ny ansvarsfördelning mellan stat och kommun. Motionen utmynnar i ett yrkande om en översyn av gällande bestämmelser om ansvarsfördelningen inom den offentliga livsmedelskontrollen.

Som utskottet inledningsvis anfört har år 1983 tillsatts en utredning om livsmedelskontrollens omfattning och inriktning m. m. Enligt direktiven skall utredningen omfatta bl. a. sådana frågor som avses i motionen. Motionen är härigenom tillgodosedd och påkallar ingen vidare åtgärd från riksdagens sida.

Kontrollen av frukt och grönsaker m. m.

I motion 1983/84:1832 av Ingvar Eriksson och Bertil Danielsson (båda m) påpekas att vi i Sverige har mycket restriktiva bestämmelser när det gäller användningen av bekämpningsmedel vid frukt- och grönsaksodling m. m. Detta innebär att den inhemska odlingen missgynnas, till fördel för utländska producenter. Enligt motionen (yrkande 3) bör av bl. a. dessa skäl kontrollen av importerade trädgårdsprodukter effektiviseras. Med i huvudsak samma motivering framförs också i motion 1983/84:1844 av Eric Hägelmark (fp) ett yrkande om en effektivare importkontroll av trädgårdsprodukter.

Även i motion 1983/84:1025 av Lars Werner m.fl. (vpk) berörs vissa frågor om importkontroll av trädgårdsprodukter m. m. (yrkandena 2 och 3). Enligt motionärerna bör det långsiktiga målet vara ett jordbruk utan kemiska bekämpningsmedel. På kort sikt är det angeläget att livsmedelskontrollen effektiviseras, särskilt när det gäller import av frukt och grönsaker. Möjligheten att stoppa ett parti med för höga halter bekämpningsmedel är begränsad. De svenska gränsvärdena, som är baserade på ADI-systemet (acceptabelt dagligt intag), bör ändras till "högsta tillåtna halt". På förpackningarna bör anges vilka bekämpningsmedel som använts.

Utskottet erinrar om att det åligger livsmedelsverket att fastställa gränser för hur höga halter av s. k. främmande ämnen som får finnas i livsmedel. Med främmande ämnen avses bl. a. rester av bekämpningsmedel. Fr. o. m. mars 1983 används i verkets författningar endast begreppet "högsta halt" när det gäller förekomsten av främmande ämnen i livsmedel (SLV FS 1983:1). Härigenom är yrkande 3 i motion 1983/84:1025 tillgodosett.

Kontrollen av inhemska och importerade trädgårdsprodukter sker genom stickprov eller genom riktade undersökningar av vissa "problemvaror". Endast vid riktad provtagning hålls varupartiet kvar tills analysresultatet föreligger. Införandet av motsvarande system vid stickprovskontroller skulle kräva en mångdubbling av antalet provtagningar (från nuvarande ca 3 000 till ca 40 000 prov) och avsevärda förstärkningar av verkets ekonomiska och andra resurser. Inom livsmedelsverket övervägs f. n. vissa andra åtgärder som syftar till att ge bättre översikt över frukt- och grönsaksimporten. Överläggningar härom kommer att tas upp med bl.a. vederbörande importörer och med lantbruksstyrelsen.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att motionerna 1983/84:1832 och 1983/84:1844 i berörda delar inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

I livsmedelslagstiftningen finns inget krav på information om att svenska eller importerade livsmedel blivit behandlade med t. ex. bekämpningsmedel. Enligt livsmedelsverket skulle en sådan informationskyldighet av bl. a. praktiska skäl vara i det närmaste omöjlig att genomföra. Den från livsmedelshygienisk synpunkt motiverade kontrollen av hithörande äm-

nen utförs i samband med verkets stickprovskontroller resp. riktade provtagningar. Utskottet är för sin del inte berett att föreslå någon informationsplikt av det slag som åsyftas i motion 1983/84:1025 yrkande 2.

Innehållsdeklaration, datummärkning m. m.

I motion 1983/84:1868 av Bengt Wittbom (m) anförs kritiska synpunkter på livsmedelsverkets förslag om nya regler för datummärkning. Utskottet får i anslutning härtill erinra om att regeringen i september 1984 godkänt livsmedelsverkets förslag om nya märkningsregler för kylvaror och kylkonserver. Dessa innebär att nämnda varor i fortsättningen skall märkas med uppgift om förpackningsdag och "bäst före-dag" (SLV FS 1984:11). De nya bestämmelserna träder i kraft den 1 januari 1986 men får frivilligt tillämpas före detta datum.

I motion 1983/84:686 av Sven Lundberg m. fl. (s) anförs att koncentrationen av brödtillverkningen, med långa transporter, omlastning och lagerhållning, innebär lång tidsutdräkt mellan tillverkning och konsumtion. För att motverka att brödet möglar i den långa hanteringskedjan använder man konserveringsmedel och andra tillsatser i brödet. Sällan eller aldrig finns tillverkningsdatum eller innehållsdeklaration på förpackningen. Detta är en nackdel både för konsumenterna och för de små bagerierna som får svårt att hävda sig mot de stora tillverkarna. Enligt motionen bör bagerierna åläggas att ange innehåll och tillverkningsdatum.

Utskottet får erinra om att ett färdigförpackat livsmedel enligt 13 § 2 livsmedelslagen (1971:511) skall märkas med uppgift om livsmedlets sammansättning. Enligt tillämpningsföreskrifter till denna lag skall samtliga ingredienser anges, och förekomsten av konserveringsmedel skall deklarerareras med just ordet "konserveringsmedel" följt av tillämpligt s. k. E-nummer. Härigenom får konsumenten en exakt uppgift om vilket eller vilka konserveringsmedel som använts.

Det finns f. n. inga krav på att bröd skall datummärkas. Sedan regeringen godkänt livsmedelsverkets beslut om dubbel datummärkning på kylvaror och kylkonserver kommer verket att under hösten 1984 inleda förhandlingar med bageribranschen om dubbel datummärkning (åldersuppgift samt bäst före-dag) på mjukt matbröd.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna 1983/84:686 och 1983/84:1868.

Livsmedelstillsatser, bestrålning m. m.

I motion 1983/84:1025 av Lars Werner m. fl. (vpk) behandlas en rad frågor om gifter i miljön, tillsatser i livsmedel och hälsoriskerna i samband med förekomsten av bekämpningsmedel, tungmetaller m. m. i födan. De yrkanden som berör kontrollen av frukt och grönsaker m. m. har behandlats i ett föregående avsnitt.

Återstående yrkanden i motionen (yrkandena 4–6) gäller bestrålning av livsmedel, tillsatser i livsmedel samt gränsvärde för kadmium i födan.

När det gäller bestrålning av livsmedel erinrar utskottet om att det våren 1982 på utskottets förslag igångsattes en allsidig och ingående utredning rörande effekterna av bestrålning av livsmedel (JoU 1981/82:2). Innan resultatet av utredningsarbetet förelåg borde enligt vad utskottet då uttalade stor restriktivitet iakttagas när det gäller tillståndsprövning för bestrålning av livsmedel i Sverige. Det påpekades att något sådant tillstånd ännu ej lämnats av livsmedelsverket.

Den första etappen av utredningsarbetet, som publicerats i SOU 1983:26 *Bestrålning av livsmedel?*, har nu avslutats. I en andra etapp, som avses genomföras av en parlamentarisk kommitté, skall konkreta förslag för statsmakternas ställningstaganden utarbetas.

I livsmedelsverket avvaktar man f. n. regeringens ställningstagande till ovannämnda betänkande. En ansökan om strålbehandling av kryddor har inlämnats till verket. Ärendet har ännu ej avgjorts.

Utskottet anser att motionen i denna del (yrkande 4) ej bör föranleda någon särskild riksdagens åtgärd i avbidan på resultatet av de överväganden som görs i regeringen och livsmedelsverket.

Vad beträffar förekomsten av livsmedelstillsatser delar utskottet motionärernas grundinställning att en restriktiv bedömning är motiverad, åtminstone när det gäller förekomsten av tillsatser i baslivsmedel. Det bör emellertid påpekas att användningen av tillsatser är noggrant reglerad i livsmedelslagen och dess tillämpningsföreskrifter. Tillsatsbegreppet omfattar dels berikningsmedel, vilka används för att förbättra ett livsmedels näringsvärde, dels andra tillsatser som används för att påverka livsmedels hållbarhet, konsistens, färg, smak och lukt. En tillsats måste godkännas av livsmedelsverket för att få användas i livsmedel. För godkännande förutsätts att tillsatsen är av värde för konsumenten eller nödvändig för livsmedlets hantering. Om någon av dessa förutsättningar är uppfylld gör verket en riskbedömning varvid gäller att tillsatsen i den föreslagna koncentrationen inte får ha några skadliga effekter på människan. Till grund för riskbedömningen ligger bl. a. internationella rekommendationer av WHO. Livsmedelsverket ger ut en lista över de tillsatser som godkänts. Detta sker vanligtvis en gång om året.

I detta sammanhang bör nämnas att riskerna med tillsatser i livsmedel av många livsmedelstoxikologer anses i någon mån överdrivna i den allmänna debatten. En vanlig expertbedömning är att det finns anledning att se mera allvarligt på t. ex. förekomsten av vissa främmande ämnen i födan liksom på bakteriologiska föroreningar samt, inte minst, felaktiga kostvanor.

I fråga om kadmium i livsmedel finns inga gränsvärden fastställda, vare sig i Sverige eller internationellt. Eftersom kadmiumhalten varierar avsevärt från ett livsmedel till ett annat torde något enhetligt gränsvärde inte

kunna fastställas. Från livsmedelsverkets sida har man inte ansett det vara en framkomlig väg att genom åtgärder av det slag som avses i motion 1983/84:1025 motverka ett för högt kadmiumintag i födan. I stället har man valt att satsa på information om kadmiumhalten i olika livsmedel och andra produkter och på kostrekommendationer m. m. Förbud mot marknadsföring av vissa livsmedel kan ifrågakomma om kadmiumhalten är särskilt hög. Sådant förbud har meddelats beträffande försäljning av hästnjure. Verkets grundinställning är att kadmiumhalterna i livsmedel bör hållas så låga som möjligt för att undvika risken för skador på lång sikt.

Mot bakgrund av vad ovan anförts finner utskottet att yrkandena 5 och 6 i motion 1983/84:1025 inte påkallar något initiativ från riksdagens sida.

Konkurrensneutralitet i livsmedelslagstiftningen

Enligt motion 1983/84:2348 av Lennart Pettersson m. fl. (s) kan reglerna i livsmedelslagen om märkning av livsmedel få effekter som snedvrider konkurrensen mellan vissa livsmedelsproducenter. Härmed åsyftas kravet att förpackarens eller tillverkarens namn och hemort skall anges på varan. Den konsumentkooperativa livsmedelsindustrin kan till följd härav inte producera varor som säljs i privata butiker och butikskedjor, eftersom dessa av lätt insedda skäl nekar till att marknadsföra varor som är märkta på så sätt att det framgår att de tillverkats av konsumentkooperationen. Samtidigt finns ett klart intresse från vissa butiker inom privathandeln att sälja s. k. lönetillverkade varor som kan framställas på någon av KF:s fabriker. Det förutsätter dock att varorna kan få märkas med uppdragsgivarens men ej med tillverkarens namn. Enligt livsmedelslagen kan livsmedelsverket ge dispens från märkningskravet. I praxis lämnas sådana dispenser endast när det gäller utlandstillverkade produkter. Enligt motionen bör dispensmöjligheterna utvidgas i fråga om svensktillverkade livsmedel så att all livsmedelstillverkning kan ske under lika villkor.

Utskottet erinrar om att färdigförpackat livsmedel enligt 13 § 6 livsmedelslagen skall vara märkt med förpackarens eller tillverkarens namn eller firma samt hemort. Om namnet eller firman är allmänt känd räcker det med att ange endast namnet, firman eller förkortning därav. Enligt 24 § livsmedelsförordningen (1971:807, ändrad bl. a. 1983:423) får livsmedelsverket, om det finns särskilda skäl, meddela föreskrifter som begränsar märkningsskyldigheten eller i enskilt fall medge sådan begränsning.

Utskottet vill framhålla att de märkningsregler som åsyftas i motionen tillkommit bl. a. för att skapa redlighet i handeln med livsmedel. Vid s. k. lönetillverkning inom landet har det ansetts vara ett starkt konsumentintresse att det finns uppgifter om tillverkaren eller förpackaren på varan. Enligt vad utskottet erfär har livsmedelsverket i förekommande fall ansett konsumentintresset väga tyngst och således vägrat ge dispens från märkningskravet på ansökan från inhemska producenter. Då frågan faller

inom livsmedelsverkets kompetensområde och utskottet ej funnit anledning att ifrågasätta den praxis som föreligger i hithörande ärenden avstyrker utskottet motion 1983/84:2348.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *översyn av livsmedelskontrollen*
att riksdagen avslår motion 1983/84:687,
2. beträffande *kontrollen av frukt och grönsaker m. m.*
 - a) att riksdagen avslår motioni 1983/84:1025 yrkandena 2 och 3,
 - b) att riksdagen avslår motion 1983/84:1832 yrkande 3 och motion 1983/84:1844 yrkande 1,
3. beträffande *innehållsdeklaration och datummärkning m. m.*
 - a) att riksdagen avslår motion 1983/84:686,
 - b) att riksdagen avslår motion 1983/84:1868,
4. beträffande *besträlning av livsmedel*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1025 yrkande 4,
5. beträffande *livsmedelstillsatser*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1025 yrkande 5,
6. beträffande *gränsvärden för kadmium i livsmedel*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1025 yrkande 6,
7. beträffande *konkurrensneutralitet i livsmedelslagstifningen*
att riksdagen avslår motion 1983/84:2348.

Stockholm den 4 december 1984

På jordbruksutskottets vägnar

EINAR LARSSON

Närvarande: Einar Larsson (c), Håkan Strömberg (s), Arne Andersson i Ljung (m), Grethe Lundblad (s), Ove Karlsson (s), Hans Wachtmeister (m), Gunnar Olsson (s), Kerstin Andersson (c), Jan Fransson (s), Margareta Winberg (s), Jens Eriksson (m), Börje Stensson (fp), Jan-Eric Virgin (m), Bengt Kronblad (s) och Paul Lestander (vpk).

